

طراحی آموزشی مجازی

دکتر مرتضی سمیعی، عضو هیئت علمی پژوهشگاه مطالعات آموزش و پرورش

بحران کرونا باعث شد آموزش دانش آموزان از مدرسه به خانه منتقل شود. آموزش‌های حضوری جای خود را به مجازی دادند و این شرایط معلمان را برای تدریس در فضای مجازی با چالش‌های زیادی روبه‌رو کرد. برای ثمربخشی بیشتر آموزش‌های مجازی به‌عنوان رویکردی نوین و پرکاربرد در این روزها، توجه به طراحی آموزشی بسیار ضروری است. هدف از طراحی آموزشی پیش‌بینی و نظم‌دادن به فرصت‌ها و استفادهٔ بهینه از شرایط و امکانات در فرایند یاددهی-یادگیری است. معلمان برای طراحی آموزشی باید کلیهٔ درونداها و امکانات موجود در موقعیت را بررسی و مجموعه فعالیت‌های یادگیری لازم برای تحقق اهداف و ثمربخشی یادگیری را پیش‌بینی و تنظیم کنند.

عملی. در کتاب‌های درسی محتوا به‌صورت درس به درس آمده است. معلم در نقش برنامه‌ریز درسی اختیار دارد. این محتوی را به‌منظور تحقق مناسب‌تر هدف‌های یادگیری اصلاح یا کامل کند. این گام بخش بسیار مهمی از طراحی آموزشی محسوب می‌شود.

گام سوم: تعیین موقعیت و فرصت‌های یادگیری

چگونه باید فعالیت‌های دانش‌آموزان را سازمان‌دهی کرد تا به هدف‌های

هدف‌ها را برای فراگیرندگان کاملاً شفاف کند. مطالعهٔ کتاب‌های راهنمای معلم، کتاب‌های درسی و مشورت با متخصصان برنامهٔ درسی یا همکاران باتجربه، از راه‌های آگاهی درست از هدف‌ها هستند.

گام دوم: تعیین محتوا و فعالیت‌های یادگیری

معلم محتوای آموزشی موردنظر را مشخص و به آگاهی فراگیرندگان می‌رساند. محتوا عبارت است از متن، تصویر یا فیلم و کلیپ و فعالیت‌های

روش‌ها و گام‌های طراحی آموزشی

برای طراحی آموزشی الگوهای متعددی وجود دارد، اما همهٔ آن‌ها به‌نوعی در شش گام اساسی به شرح زیر تحلیل و خلاصه می‌شوند:

گام اول: تنظیم اهداف یادگیری

- دانش‌آموز محور باشند.
- توصیفی از نتایج یادگیری باشند.
- شفاف و قابل فهم باشند.
- معلم باید خود به‌خوبی از هدف‌های آموزشی هر درس مطلع باشد و این

آموزشی تعیین شده رسید؟
● مناسب‌ترین موقعیت برای انجام فعالیت‌های دانش‌آموزان کدام است؟
به مجموعه فعالیت‌های معلم و دانش‌آموزان در یک زمان معین برای تحقق هدف «رخداد آموزشی» گفته می‌شود. رخداد معمولاً شامل دو قسمت مهم فعالیت معلم و فعالیت دانش‌آموزان است.

گام چهارم: تعیین فعالیت‌های علمی و عملی

فعالیت‌ها عبارت‌اند از: پژوهش، دست‌سازه، تهیه فیلم، کلیپ آموزشی و انجام پروژه. و برخی ویژگی‌های آن‌ها عبارت‌اند از: فعال‌سازی تفکر، هم‌اندیشی و کار تیمی، بهره‌گیری از فناوری‌های آموزشی و ارتباط با مهارت‌های زندگی و دنیای کار.

گام پنجم: راهبردهای آموزشی

بهره‌گیری از روش‌های تدریس فعال موجب یادگیری اثربخش و ماندگار می‌شود. مشخصه اصلی روش‌های فعال، در مرکز و محور قرارداشتن یادگیرنده است. پرسش و پاسخ، ایجاد شرایط بحث و گفت‌وگو، طرح موضوعات چالشی و واگذاری کشف راه‌حل‌ها به دانش‌آموزان، برخی از راهکارهای فعال کردن دانش‌آموزان در جریان آموزش هستند.

راهبردهای یاددهی - یادگیری پرکاربرد در تدریس مجازی روش اکتشافی^۱

در این روش دانش‌آموز به‌طور مستقل و با راهنمایی یا بدون راهنمایی معلم، اصل یا قانونی را کشف یا مسئله‌ای را حل می‌کند. اینکه معلم تا چه اندازه دانش‌آموز را راهنمایی کند، به عواملی مانند استعداد، دانش و مهارت دانش‌آموز و درجه دشواری مسئله بستگی دارد. برای دانش‌آموزان ضعیف معلم باید اصول و راه حل مسئله را توضیح دهد و به دیگر دانش‌آموزان می‌تواند فقط اصول مورد نظر را بگوید، ولی راه حل را بیان نکند یا آن را بدون بیان اصول بگوید. در آخرین

حالت، نه راه حل و نه اصول، هیچ‌کدام بیان نشوند تا هر دو توسط دانش‌آموزان کشف شوند.

سکو سازی^۲

در این روش شخص دیگری که یادگیرنده را یاری می‌دهد، سهم عمده‌ای از مسئولیت را به عهده می‌گیرد، اما به تدریج که یادگیری پیش می‌رود، مسئولیت به یادگیرنده واگذار می‌شود. در این روش معلم در واقع تسهیل‌کننده یادگیری است.

یادگیری معکوس^۳

معلم قبل از کلاس اسلایدهای آموزشی، فیلم و سایر محتوای درسی مربوط به کلاس درس را تهیه و ضبط می‌کند و در اختیار فراگیرندگان قرار می‌دهد. رویکرد عملیاتی کلاس معکوس شامل یادگیری مشارکتی، فعال، مسئله‌محور، همیاری، کشف و توسعه مهارت است. فرصت کلاسی هم صرف بحث و بررسی، انجام تکالیف و کاربست محتوا می‌شود.

گام ششم: ارزشیابی

به زبان ساده، ارزشیابی عبارت است از فرایند اندازه‌گیری و قضاوت و داوری در جهت هدف‌های آموزشی. به تعبیری، ارزشیابی «مغناطیس یادگیری» تلقی می‌شود. معلم در طراحی آموزشی باید «ارزشیابی برای یادگیری» را نسبت به «ارزشیابی از یادگیری» در اولویت قرار دهد. چنانچه هدف‌های یادگیری به دستیابی به نوعی از مهارت توجه دارد، نوع ارزشیابی نیز باید عملکردی یا عملی قرار گیرد. به‌طور کلی، با توجه به هدف‌های یادگیری، سهم آزمون‌های عملکردی یا عملی و شفاهی به‌مراتب باید بیش از نوع آزمون‌های مداد کاغذی و توضیحی کتبی در طراحی آموزشی پیش‌بینی شود. برای هدف‌های مهارتی و عملی، اجرای فعالیت عملی توسط دانش‌آموز لازم است. برای هدف‌های شناختی، اجرای فعالیت عملکردی (حل مسئله و ترسیم)، بیان مثال‌های متعدد و متنوع جدید لازم است. برای هدف‌های عاطفی و نگرشی،

اجرای فعالیت عملکردی (نقاشی، نوشتن داستانک، دست‌ورزی و نوشتن تجربه زیسته) پیش‌بینی می‌شود.

اثربخشی آموزش‌های مجازی به آگاهی و توجه لازم معلمان به عناصر اصلی فرایند یاددهی-یادگیری و ارتباط بهینه اجزای آن مربوط می‌شود. عناصر اصلی فرایند یاددهی-یادگیری عبارت‌اند از: شفاف‌سازی هدف‌های یادگیری برای دانش‌آموزان، تعیین محتوا و فعالیت‌های یادگیری، تعیین فعالیت‌های علمی و عملی برای تکمیل و تثبیت یادگیری، بهره‌گیری از راهبردهای تدریس فعال (نظیر اکتشافی، سکوسازی و معکوس)، ایجاد موقعیت‌های یادگیری متعدد و متنوع و به‌کارگیری روش‌های متنوع ارزشیابی از یادگیری دانش‌آموزان (نظیر عملی، عملکردی، شفاهی و کتبی). برای ترکیب این اجزا، تهیه طرح آموزشی ضروری است. در طراحی آموزشی، بهره‌گیری از راهبردهای یادگیری فعال، خلاق محور، خودتنظیمی و شخصی‌سازی یادگیری دانش‌آموزان ضروری است. هدف از طراحی آموزشی پیش‌بینی و نظم دادن به فرصت‌ها و استفاده بهینه از شرایط و امکانات در فرایند یاددهی - یادگیری است.

پی‌نوشت‌ها

1. Exploratory learning
2. Scaffolding teaching method
3. Flip Learning

منابع

۱. اتکینسون، ر. آل؛ اتکینسون، ریچارد، س؛ هیلگارد، ارنست؛ ر. (۱۳۹۵). زمینه روان‌شناسی هیلگارد. جلد دوم. ترجمه محمدنقی برهانی و همکاران. رشد. تهران.
۲. کرمی، م؛ پاکمهر، ح و عقیلی، ع (۱۳۹۲). گرایش به تفکر انتقادی، یادگیری خودتنظیمی و موفقیت تحصیلی در بستر الگوی تدریس کاوشگری. مجله تعلیم و تربیت. دوره ۱۶ (۵).
۳. سیف، ع (۱۳۸۰). روان‌شناسی پرورشی نوین. ویرایش هفتم. دوران. تهران.
۴. شعبانی، ح (۱۳۸۹). روش تدریس پیشرفته، آموزش مهارت‌ها و راهبردهای تفکر. تهران. سمت